

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Petr Marek

Ekonomické aspekty anarchismu

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 14. března 2011 _____

Obsah

<u>ÚVOD.....</u>	<u>4</u>
<u>1 ANARCHISTICKÁ TEORIE.....</u>	<u>6</u>
<u>1.1 ANARCHISTICKÉ SMĚRY.....</u>	<u>6</u>
<u>1.1.1 Mutualismus.....</u>	<u>7</u>
<u>1.1.2 Anarchoindividualismus.....</u>	<u>9</u>
<u>1.1.2.1 Americká tradice anarchoindividualismu.....</u>	<u>10</u>
<u>1.1.3 Anarchokolektivismus.....</u>	<u>11</u>
<u>1.1.4 Anarchokomunismus.....</u>	<u>12</u>
<u>1.1.5 Anarchosyndikalismus.....</u>	<u>14</u>
<u>1.1.6 Sociální anarchismus.....</u>	<u>15</u>
<u>1.1.7 Anarchokapitalismus.....</u>	<u>15</u>
<u>1.1.7.1 Kritika anarchokapitalismu.....</u>	<u>18</u>
<u>1.1.7.2 Kritika sociálního anarchismu.....</u>	<u>19</u>
<u>1.1.8 Primitivismus.....</u>	<u>19</u>
<u>2 KOMPARACE PRAVICOVÉ A LEVICOVÉHO ANARCHISMU.....</u>	<u>20</u>
<u>3 ESENCE ANARCHISMU?.....</u>	<u>21</u>
<u>ZÁVĚR.....</u>	<u>26</u>
<u>PRAMENY A LITERATURA.....</u>	<u>27</u>
<u>PRAMENY.....</u>	<u>27</u>
<u>LITERATURA.....</u>	<u>28</u>
<u>ABSTRAKT.....</u>	<u>32</u>

Úvod

Tato práce se zabývá ekonomickými aspekty anarchismu. Bakalářskou práci jsem rozdělil na tři kapitoly. První kapitola pojednává o anarchistické teorii a charakterizuje jednotlivé anarchistické směry s důrazem na jednotlivé ekonomické doktríny. Druhá kapitola je věnována pravo-levé analýze anarchismu. Poslední kapitola je zaobírá otázkou nakolik je zařazení anarchokapitalismu jako anarchistického směru, proti kterému se ohrazuje současný anarchismus hlavního proudu i většina anarchistických směrů, oprávněné.

Neocenitelným zdrojem pro tuto práci byla práce Václava Tomka a Ondřeje Slačálka, které obsáhle mapují historii a diferenciaci anarchismu. !!! ... Dalšími důležitými zdroji o současném anarchistickém diskurzu mezi hlavními anarchistickými ekonomickým školami mi byly anglickokazyčné tzv. „FAQ“ (Frequently asked questions – Často kladené dotazy), souhrnů jednotlivých náhledů z pozic různých směrů na základní otázky anarchismu. Často jsou takové FAQy tvořeny širokou skupinou anonymních anarchistů či jejich významnými představiteli, takže i když nemají odbornou úroveň politologické literatury, jsou nejreprezentativnější pro prozkoumání stanovisek jednotlivých anarchistických směrů v současném diskurzu.

Ve své práci se zabývám zejména hypotézou, že je anarchismus svou podstatou a svou historií levicovou ideologií. Další hypotézu, kterou testuji je, že anarchismus je svou podstatou antikapitalistický. Tyto hypotézy by v 19. století vypadala jako velmi lehce intuitivně potvrzitelná. Ve 20. století však s anarchokapitalismem přichází obtíže jestli má anarchismus se všemi svými směry vůbec nějakou obecně platnou charakteristiku v ekonomické oblasti. Anarchokapitalismus, který nejen svým názvem má aspirace být legitimní součástí anarchistických směrů dovádí anarchismus dle mne k antagonismu mezi kapitalistickými a komunistickými anarchisty, jejichž pohled na ekonomii je už na první pohled neslučitelný. Anarchismus se tak dle anarchokapitalismu stává ve svém celku ideologií ekonomicky indiferentní. Nabízejí se tak dvě varianty rozřešení. Buď je anarchokapitalismus legitimní součástí anarchistické tradice či není. Buď je svou podstatou anarchistický či neanarchistický. Na počátku mého bádání stála otázka, jaká je představa anarchistického ekonomického uspořádání? Zpočátku bylo tedy nutné se seznámit s tím, co anarchismus představuje a jak do této představy zapadá anarchokapitalismus. V této práci používám empiricko-analytický přístup, komparativní metodou srovnávám jednotlivé anarchistické směry. Provádím pojmovou a historickou analýzu. Analyzuji pojmově i historicky anarchismus, dále provádím pojmovou analýzu pravo-levé škály, kapitalismu atd.

Z anglofonního prostředí se termín *libertarianism* použitý v levicovém slova smyslu

vesměs překládá do češtiny jako libertinismus „s cílem odlišit anarchistický důraz na svobodu od pravicového libertarianismu.“¹ Ve shodě s Václavem Tomkem a Ondřejem Slačálkem však používám pouze termín libertarianismus jako pro levicové, tak pro pravicové směry, jelikož pojem libertarinismus odkazuje původně k francouzskému anarchistovi Josephu Déjacqueovi.²

¹TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 12.

²Tamtéž.

1 Anarchistická teorie

Anarchismus jakožto heterogenní politická ideologie je dělena na různé anarchistické směry. Rozdíly mezi nimi spočívají v rozdílných náhledech na revoluční metody a ekonomickou organizaci.³ Paleta prostředků pro dosažení ideologických cílů je determinována disonancí mezi sociální realitou a politických programem, který implikuje revoluční změnu. Za podstatnější však požadují podobu žádoucí ekonomickou organizace, která má být cílem různých revolučních metod. Sjednocujícím motivem anarchismu je antietatismus, snaha o zrušení státu. Ekonomicky se v sociální anarchismu projevuje opozicí proti státnímu socialismu, který je pojmán jako neschopný socialismus realizovat a tržním anarchismem s důrazem na odpor vůči dirigismu se záměrem zrušit monopoly a nahradit je volným trhem.

1.1 Anarchistické směry

V rámci formování anarchismu se vyprofilovalo povícero anarchistických směrů, jež se liší zejména svými pohledy na žádoucí ekonomické uspořádání. Anarchismus je často charakterizován jako propojení různých liberálních a socialistických myšlenek, avšak nemůže být považován za pouhou syntézu těchto dvou ideologií, jelikož obhajuje specifickou filosofickou pozici – skepsi vůči autoritám.⁴ Tato skepse se pak nutně odráží v rámci formování ekonomických aspektů anarchismu. Autorita představuje v anarchistickém diskurzu donucování, které je ztělesněním moci, která nutně vytváří hierarchický systém.

Už od počátků rozvoje anarchismu dochází k diferenciaci především dle odlišných náhledů na ekonomiku, polemiky o žádoucím ekonomickém uspořádání jsou tak v anarchistickém diskurzu jedny z nejčtenějších a následný rozvoj různých anarchistických směrů s odlišnými ekonomickými názory tomu odpovídá. „Právě ekonomika však nejzřetelněji ukazuje pnutí v rámci anarchismu.“⁵ Na otázku Schumpetera !!! zdali „je historie ekonomie historie ideologií?“⁶ musím tedy odpovědět kladně. Historie anarchistických směrů lišící se svým ekonomickým přístupem je historií ideologií. Normativní ekonomie jednotlivých anarchistických směrů je proto politikum par excellence.

Z prizmatu ekonomie má anarchismus svůj původ v socialismu, konkrétně v osobě francouzského socialisty Pierra-Josepha Proudhona, kterýžto se jako první nazval anarchistou. Pierre-Joseph Proudhon je zároveň tvůrce prvního anarchistického směru, mutualismu, jenž byl

³WOODCOCK, Goerge: *Anarchism. A history of libertarian ideas and movement*. London 1996, s. 21.

⁴MCLAUGHLIN, Paul: *Anarchism and authority: A Philosophical Introduction to Classical Anarchism*. Aldershot 2007, s. 52.

⁵HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Plzeň 2008, s. 201.

⁶SCHUMPETER, Joseph Alois: *History of Economic Analysis*. New York 1954, s. 34.

poté dále rozvíjen i dalšími, především americkými, anarchisty. „Ve shodě se zakladateli socialismu anarchisté požadují zrušení ekonomických monopolů v jakékoli podobě a vytvoření a podporu společenského vlastnictví půdy a všech ostatních výrobních prostředků, jejichž užití musí být přístupné všem bez rozdílu, protože osobní a společenská svoboda je představitelná jen na základě stejných ekonomických podmínek pro každého.“⁷

V následujícím přehledu stručně charakterizují jednotlivé směry, jenž se k anarchismu hlásí či nějakým způsobem z něj vycházejí a dále jej rozvíjejí.

1.1.1 Mutualismus

Termín mutualismus, kterým Proudhon nazval svůj politicko-ekonomickou doktrínu, pochází z biologie, ve které označuje symbiotický vztah, ze kterého mají všechny zúčastněné organismy vzájemný prospěch. „Proudhon byl první, kdo spojil kritiku kapitalismu s anarchistické nepřátelství vůči státu.“⁸ Ve svém raném díle *Co je vlastnictví? Zkoumání principu práva a vlády* vydaném v roce 1840 se pak objevuje jeho slavný výrok „vlastnictví je krádež“. Proudhon tento výrok vysvětluje v pravděpodobně nejcitovanější části své knihy: „Kdyby mi někdo položil otázku: Co je otroctví? Odpověděl bych jedním slovem „Je to vražda“, každý by ihned porozuměl, co míním. Nebylo by třeba žádných doplňujících argumentů, aby se ukázalo, že moc odejmout člověku jeho myšlení, jeho vůli, jeho osobnost, je moc nad životem a smrtí; a že zotročit člověka znamená zabít ho. Proč tedy na tu druhou otázku: Co je vlastnictví? nesmím odpovědět podobně „Je to krádež,“ abych přitom neměl jistotu, že je mně špatně porozuměno; druhá věta přece není nic jiného než obměna první.“⁹ Za ono vlastnictví, jenž je krádež, je myšleno vlastnictví soukromé. Proudhon v tomto díle „kritizoval panující vlastnické poměry, na jejichž základě mohou vlastníci výrobních prostředků přijít k nezaslouženému zisku, který jim umožňuje, aby odníмали dělníkům plný výtěžek jejich práce a tím ještě zvětšovali hospodářskou a sociální nerovnost ve společnosti. To znamená, že vlastnictví nutně vede k tomu, aby ostatní, tj. ti, kteří nejsou vlastníky, byli vykořisťováni.“¹⁰ Považoval soukromé vlastnictví „jako základ svobod, ale požadoval aby existovalo v rozsahu, který je možno užít vlastní prací. Soukromé vlastnictví jako zdroj bezpracného důchodu bylo pro něj krádeží a nepřijatelnou formou.“¹¹

Později v roce 1846 však přichází v díle *Systém ekonomických protikladů aneb Filosofie*

⁷ROCKER, Rudolf: *Anarchismus a anarcho-syndikalismus*. 2005, s. 14. (<http://apdistribuce.unas.cz/rocker.zip>)

⁸SHATZ, Marshall S (ed.): *Statism an Anarchy*. Cambridge 1990, s. xvii.

⁹KRECHLER, Vladimír: *Studijní texty k předmětu „Soudobé politické teorie.“ Sv. 2, Utopický socialismus, anarchismus v 19. stol.* Praha 1967, s. 56.

¹⁰TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 82.

¹¹FUCHS, Kamil: *Dějiny ekonomického myšlení*. Brno 2007, s. 73.

bídy s výrokem „vlastnictví je svoboda“, který je však současně platný s předchozím výrokem. Přichází s tezí, že „každá ekonomická kategorie, dělba práce, konkurence, stát, úvěr, komunita, atd. ... má svůj pozitivní a negativní aspekt“¹² Proudhon odlišuje dva typy vlastnictví, soukromé a osobní. Soukromé vlastnictví je tedy krádež, protože umožňuje vykořisťování, tj. individuální přivlastnění výsledků práce, jenž byly vytvořeny kolektivně. Naproti tomu osobní vlastnictví je zárukou svobody, protože je výsledkem práce nezávislého individua. Proudhonova práce se tak snaží o sloučení „dvou hlavních kategorií: individualismu a rovnosti.“¹³ Čemuž odpovídá jak deklarovaný antikapitalismus, tak antikomunismus, jakož i vyhraněnost vůči státnímu socialismu. (Soukromé) „vlastnictví má tendence se kumulovat v rukou menšiny na úkor většiny, ... poté působí na úkor rovnosti ... Proudhon kritizuje instituce typu renty, jež umožňují pobírat příjmy bez práce ... požaduje univerzalizaci drobného majetku“ a „preferuje v souladu s fyziokraty vlastnictví drobných rolníků.“¹⁴ Za mutualismus považuje „družstevní výrobu orientovanou nikoli na zisk, ale na uspokojování potřeb, a organizovanou v samosprávných pospolitostech.“¹⁵ Své myšlenky se Proudhon pokoušel realizovat lidovými tzv. směnnými bankami. „Vedoucí myšlenkou bylo učinit úvěr bezplatným,“ jeho „plán směřoval proti vykořisťování práce kapitálem učiněním služby kapitálu bezplatné a tím odstranit bezpracný důchod pouhých vlastníků výrobních prostředků.“¹⁶ Chtěl tak „posílit vlastnictví drobných řemeslníků a rolníků a v postupné přeměně dělníků ve vlastníky na základě různých opatření ve sféře směny a úvěru“ právě za pomoci těchto bank.¹⁷ Michail Bakunin se vyjadřuje o Proudhonova banka jako o instituci, „která by za šťastnějšího podmínek mohla vzkvétat, pod tlakem obecného buržoazního nepřátelství zhynula.“¹⁸

Je potřeba poznamenati, že francouzská ekonomika v Proudhonově době byla založena na „rolnické a obvykle jednohlavé řemeslnické výrobě.“¹⁹ Sám Proudhon takto pracoval jako typograf. Tyto nezávislé řemeslníky nazýval Karl Marx maloburžoazií. Sám Marx na toto dílo reaguje kritickým spisem *Bída filozofie s dodatkem odpověď na „filozofii bídy“ pana Proudhona*. Proudhonova varianta socialismu je v tomto díle odsouzen a shledán jakožto socialismus maloburžoazní a tudíž nepokrokový.²⁰

V nedávné době mutualismus prožívá určité znovuprobuzení především díky americkému

¹²GUÉRIN, Daniel: *No gods, no masters*. Oakland 2005, s. 55.

¹³KELLER, Jan: *Dějiny klasické sociologie*. Praha 2004, s. 131.

¹⁴Tamtéž, s. 133.

¹⁵HEYWOOD, Andrew: *Politická teorie*. Praha 2005, s. 311.

¹⁶MACEK, Josef: *Socialismus: VII. Od utopie k reformě*. <http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/soc/soc11.htm> (1. 2. 2011)

¹⁷ENGELS, Bedřich: *Vývoj socialismu od utopie k vědě*. Praha 1972, s. 144.

¹⁸KAŠÍK, Vladimír: *M.A. Bakunin*. Praha 1969, s. 286.

¹⁹MELTZER, Albert: *Anarchism: Argument for and against*. AK Press San Francisco, s. 14.

²⁰MARX, Karel: *Bída filozofie. Odpověď na „filozofii bídy“ pana Proudhona*. Praha 1979, s. 7.

mutualistovi Kevinovi Carsonovi a jeho dílo z oblasti politické ekonomie nazvané *Studies in Mutualist Political Economy*. Mutualismus je v jeho podání pojímán jako antikapitalistická verze volného trhu.²¹ Ve své práci se snaží „zahrnout myšlenky Rakouské školy o subjektivní časové preferenci a subjektivní teorii hodnoty do své pracovní teorie hodnoty a ukazuje, že tato teorie je velmi užitečná jako popisná, i když ne normativní (jak by Marx chtěl) teorie hodnoty.“²² Carson „znovuustanovuje teorii pracovní hodnoty ne skrze jen její smithovsko-ricardánský základ, ale také ... použitím určitých pojmů marginalismu a Rakouské školy.“²³ Tuto svou konstrukci teorie pracovní hodnoty na „subjektivním základu založeným na zdravém rozumu a na stejném a priori pochopením lidského chování ze kterého žák Eugena von Böhm-Bawerka Ludwig von Mises odvodil svou praxeologii.“²⁴

1.1.2 Anarchoindividualismus

Počátek anarchistického individualismu je spojen se jmény Williama Godwina a Maxe Stirnera. „Blízko mutualistům stáli ještě američtí anarchističtí individualisté, kteří v padesátých letech devatenáctého století byli representováni S. P. Andresewem, W. Greenem, později Lysander Spoonerem a Benjaminem Tuckerem.“²⁵ Žádný jiný anarchistický proud zřejmě nedosáhl takové heterogenity jako anarchoindividualismus. To je způsobeno také tím, že někteří ranní přední „představitelé“ se k anarchistického individualismu nehlásili a ani hlásit nemohli, jelikož až následně byli považováni na předchůdce a stěžejní teoretiky anarchoindividualismu.

William Godwin formuluje myšlenku dříve než Proudhon, který se však jako první prohlašuje za anarchistu. Přesto je William Godwin zpětně považován za přechůdce anarchismu a jeho idee jsou v rámci anarchismu reflektovány od 2. poloviny 19. století, jeho názory neměli na anarchistické hnutí původně přímý vliv.²⁶ Jeho první významné dílo s názvem *Zkoumání o podstatě politické spravedlnosti a jejím vlivu na všeobecnou ctnost a štěstí* v roce 1793. Godwin také poukázal na těsnou souvislost mezi mocí a vlastnictvím, neuvažoval však o jeho odstranění, nýbrž chtěl umožnit, aby jej mohl užívat každý.²⁷ Dle Godwina „vykořisťování bohatých vede chudé k odvetě. Chudí vidí stav společnosti za stav války.“²⁸ Godwin načrtává obraz ideální společnosti, kde „lidé pracují pospolu na polích a poté si berou podle svých vlastních odhadů

²¹CARSON, Kevin. Mutualist, <http://www.mutualist.org/id47.html> (18. 12. 2010)

²²ENGSTORM, Elliot: *Capitalism vs. Free Markets*. Yaliberty, 12. května 2010, <http://www.yaliberty.org/posts/capitalism-vs-free-markets> (22. 3. 2011)

²³GAMBONE, Larry: *Move over Karl, Anarchism Is Back!* (Review of Kevin A. Carson's *Studies in Mutualist Political Economy*). Raforum, 23. října 2008, <http://raforum.info/spip.php?article2463&lang=en> (29. 12. 2010)

²⁴Tamtéž.

²⁵KROPOTKIN, Petr: *Moderní věda a anarchie*. Praha 1922, s. 90.

²⁶TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 50.

²⁷TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 58.

²⁸KRAMNICK, Isaac: *Intorduction*. In: GODWIN, William: *Enquiry concerning political justice*. Londýn 1976, s. 29.

jejich spravedlivých potřeb ze společných skladů bez jakéhokoli mechanismu měny či směny.²⁹ „Godwinova myšlenka bezstátní společnosti předpokládala společné vlastnictví půdy a pracovních nástrojů a převzetí ekonomického život volnými družstvy výrobců.“³⁰ „Godwin měl hlubokou víru v egalitarianismus a viděl rozdíly mezi jednotlivci jako výsledek rozdílných sociálních okolností, ne jako neodmyslitelné rozdíly v lidských schopnostech.“³¹

Obecně se však dá anarchoindividualismus, samozřejmě s určitým zjednodušením, charakterizovat jako směr, který „obhajuje individuální vlastnictví půdy a nástrojů a volnou výměnu produktů lidské práce mezi sebezaměstnávajícími pracovníky.“³² Anarchoindividualismus je dá zahrnout do levicového anarchismu, ačkoli ne přímo do sociálního anarchismu, oponuje kapitalismu a státu, avšak oproti sociálnímu anarchismu má mnohem pozitivnější náhled na soukromé vlastnictví, je antikolektivistický a „raději než kolektivizací ekonomických zdrojů a utvoření lidí závislých na kolektivu se snaží posílit chudé a pracující třídu utvořením z nich vlastníky a rozšířit soukromého vlastnictví natolik, že se každý může podílet na tržní ekonomice.“³³ „Cílem není největší rovnost, ale autonomie, soustředí se na takové věci jako je rovnější přístup k půdě, zmírnění omezování patentů a autorských práv a rozbití vládního monopolu na peníze jako cestu zlepšení mnoha chudých.“³⁴

1.1.2.1 Americká tradice anarchoindividualismu

„Američtí autoři i Proudhon dospěli ke zdánlivě paradoxnímu závěru: jestliže velké, monopolní vlastnictví v rukou neprostupné a dědičné oligarchie kapitalistů, občas rozhojňované těmi, na něž se usmálo štěstí, je nepřijatelnou krádeží a základem nesvobody, pak osobní vlastnictví je rozšířené na každého člověka může být zárukou jeho svobody.“³⁵ Většina amerických individualistů však „nebrala své myšlenky z Proudhona, ale z tradic amerického liberalismu.“³⁶ I tak lze ale vysledovat v americké tradici anarchoindividualismu mnohé rysy navazující na Proudhonův mutualismus.

Zařazení Benjaminu Tuckera mezi individualisty je jen poloviční pravda, jelikož sám

²⁹WOODCOCK, Goerge: *Anarchism. A History of Libertarian Ideas and Movements*. London 1996, s. 74.

³⁰ROCKER, Rudolf: *Anarchismus a anarcho-syndikalismus*. 2005, s. 22. (<http://apdistribuce.unas.cz/rocker.zip>)

³¹WARD, Dana: *William Godwin: An Intellectual History* (http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/godwin/godwincom.html) 2. 2. 2011

³²*An Anarchist FAQ – G.3 What about anarcho-capitalist support of Tucker's defence associations?* (<http://www.infoshop.org/page/AnarchistFAQSectionG3>) (1. 2. 2011)

³³BURTON, Daniel: *What is Individualist Anarchism*. Semi-permanent autonomous zone, 7. prosince 2002, (<http://www.spaz.org/~dan/individualist-anarchist/what.html>) (24. 2. 2011)

³⁴Tamtéž.

³⁵TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, s. 28-29.

³⁶ROCKER, Rudolf: *Anarchismus a anarcho-syndikalismus*. 2005, s. 24. (<http://apdistribuce.unas.cz/rocker.zip>)

Tucker se nazýval socialistou.³⁷ I u Lysanera Spoonera lze nalézt propojení individualismu se socialismem, Spooner byl členem 1. internacionály.³⁸ Benjamin Tucker „nastínil vizi společnosti založené na směně drobných vlastníků a jejich sdružení.“³⁹ Tato společnost by byla založena na principu „dobrovolně uzavíraných smlouvách a závazcích a jejich vynucování soudy, které by existovaly, ovšem nahradily by stát jako monopol násilí nutící člověka i k věcem, které dobrovolně neslibil.“⁴⁰

„Josiah Warren, který po účasti na Robert Owenově kolonii New Harmony obrátil se proti komunismu a založil roku 1827 Cincinnati Time Store, kde všechny výrobky byly vyměňovány na základě hodnoty měřené pracovní dobou.“⁴¹ Tento pracovní obchod byl motivován snahou vyhnout se vykořisťování při prodeji lidské práce za peníze tím, že čas lidské práce se směňuje za stejný čas jiné lidské činnosti ve formě hodinopěněž.

1.1.3 Anarchokolektivismus

Kolektivistický směr anarchismus je především spjat se jménem revolucionáře Michaila Bakunina. Avšak Tomáš Garigue Masaryk charakterizuje Bakunina jako toho, kdo „nepropěl podstatně ani formulováním socialismu, ani anarchismu: ale jeho praktický příklad působil sugestivně nejen na praktiky, ale i na teoretiky.“⁴² Bakunin hlásá kolektivní vlastnictví obzvláště půdy a obecně společenského bohatství, protože každé individuální vlastnictví je vykořisťování kolektivní práce, jelikož individuum by bez společnosti nenabylo nic ze svého individuálního vlastnictví.⁴³ Vykořisťování tvoří základ profitu kapitálu, je důsledkem kapitalistické konkurence, která způsobuje nejnížší možnou cenu.⁴⁴ Bakunin je také proti právu na dědictví, které je na překážku kolektivního vlastnictví a je zdrojem udržování individuálního vlastnictví.⁴⁵ Anarchistický kolektivismus na rozdíl od anarchokomunismu přímo nepočítá se zrušením peněz a námezdní práce, ačkoli samotné zrušení peněz jakožto projev pokroku v anarchistické společnosti přímo neodmítá.

„Bakunin přijal mnoho z Marxovy kritiky kapitalismu“ a „ačkoli později odmítl

³⁷ *An Anarchist FAQ*. <http://www.infoshop.org/page/AnarchistFAQSectionA1> 2. 2. 2011

³⁸ WOODCOCK, George: *Anarchism. A History of Libertarian Ideas and Movements*. London 1996, s. 393.

³⁹ TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, s. 29.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ KROPOTKIN, Petr: *Modení věda a anarchie*. Praha 1922, s. 57.

⁴² KAŠÍK, Vladimír: *M. A. Bakunin*. Praha 1969, s. 292.

⁴³ BAKUNIN, Mikhail: *On the Question of Landed Property*. In: CUSTLER, Robert M.: *Mikhail Bakunin . From out of the Dustbin. Bakunin's Basic Writings 1869-1871*. Ardis, Ann Arbor 1985, s. 131.

⁴⁴ SALTMAN, Richard B.: *The Social a Political thoughts of Michael Bakunin*. Westport 1983, s. 82.

⁴⁵ BAKUNIN, Mikhail: *On the Question of the Right of Inheritance*. In: CUSTLER, Robert M.: *Mikhail Bakunin . From out of the Dustbin. Bakunin's Basic Writings 1869-1871*. Ardis, Ann Arbor 1985, s. 132.

Proudhonův projekt, vstřebal do svého učení mnohé základní Proudhonovy pozice.⁴⁶ Z Marxe přijímá především kritiku vykořisťování cizí práce, dále pak také koncept nadhodnoty a také přijímá klasický socialistický pohled na ekonomickou hodnotu, která je založena výhradně na pracovní teorii hodnoty, který tvrdí, že základem veškerého posuzování hodnoty statků je lidská práce do nich vožená.⁴⁷ Bakunin požaduje beztřídní společnost, „kolektivní vlastnictví půdy, pracovních nástrojů a kapitálu v zemědělských a průmyslových sdruženích“ a „rovné podmínky pro rozvoj dětí.“⁴⁸ Ona sdružení jednotlivých sdružení by byla organizována na základě federalismu, který Bakunin převzal od Proudhona. Na rozdíl od něj však neprosazuje univerzalizované drobné vlastnictví půdy maloročníky, avšak z obavy, že „vyvlastnění rolníků by vedlo k jejich odklonu od revoluce“ hájí „kolektivní vlastnictví s ohledem a zachování rolnického vlastnictví.“⁴⁹ Vlastnictví půdy rolníky tak nepovažuje sice za svou představu ideální společnosti, ale připouští jí jako ryze taktický prvek k dosažení jakés takés úrovně kolektivního vlastnictví. Na rozdíl od jeho krajana Kropotkina však odmítá komunismus. „Nejsem komunista, protože komunismus soustřeďuje a pohlcuje všechny síly společnosti ve prospěch státu, protože nevyhnutelně vede k soustředění vlastnictví do rukou státu.“⁵⁰

1.1.4 Anarchokomunismus

Původ anarchokomunismu sahá až k polozapomenutému Josephu Déjacqueovi, který se vymezuje pro Proudhonovi. Směna je „dle jeho názoru uchování určité podoby autority. Vlastnictví a směna nebyly pro Déjacquea zárukou svobody, ale v lepším případě svobodě nic nepřinášely (u vlastníků), v horším jí naopak omezovaly (u nemajetných).“⁵¹ Italský anarchokomunista Carlo Cafiero útočil na představu možnosti spravedlivého odměňování a namísto „tradičního principu od každého podle jeho schopností, každému dle jeho potřeb“ „dával přednost svobodářštěji formulované maximě: Od každého a každému podle toho, jak chce.“⁵²

Za nejvýznamnějšího teoretika anarchokomunismu je považován Petr Kropotkin, který chápal anarchokomunismus jako logické vyústění dějin anarchismu. Anarchismu, resp. anarchokomunismu se snažil dát vědecké odůvodnění na základě biologie a revidovaného darwinismu. „Zatímco sociální myslitelé typu Herberta Spencera darwinismem zdůvodňovali

⁴⁶SHATZ, Marshall: *Introduction*. In: BAKUNIN, Michael: *Statism and anarchy*. Cambridge 1990, s. xvii.

⁴⁷SALTMAN, Richard B.: *The Social a Political thoughts of Michael Bakunin*. Westport 1983, s. 84.

⁴⁸TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 150.

⁴⁹TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 152-3.

⁵⁰KAŠÍK, Vladimír: *M. A. Bakunin*. Praha 1969, s. 201.

⁵¹TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 108.

⁵²TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, s. 38-39.

myšlenku, že lidé jsou od přirozenosti soutěživí a agresivní, Kropotkin tvrdil, že druhy uspějí díky tomu, že dokáží spolupracovat a tak využívat kolektivní energie.⁵³ Kropotkin tak vychází z biologickému postulátu, že „zvířecí druhy, ve kterých je na minimum omezen zápas individuální a při kterých se uskutečňuje vzájemná pomoc co nejrozsáhleji, jsou nejpočetnější a nejlépe se jim daří a jsou i nejpřístupnější pokroku“,⁵⁴ který pak aplikuje na společenské uspořádání. Anarchokomunismus, avšak nejenom on zdůrazňuje komunalistické uspořádání. „Kropotkin volal nejen po vyvlastnění výrobních prostředků (půda, doly, továrny atd.), ale veškerého zboží.“⁵⁵ Kropotkin pojímá termín nadhodnoty jako prostředek kumulace kapitálu, o existenci přivlastňování si nadhodnoty tvrdí, že nejdříve museli existovat „chudáci, kteří souhlasili, že budou prodávat svou práci raději než, aby zemřeli hladem“ a tudíž, že chudoba byla první předpoklad pro kapitalistický námezdní systém a přivlastňování si nadhodnoty.⁵⁶

Představu ideální společnosti líčí Kropotkin jako „neexistenci volného trhu a plánovanou produkci, která není řízená poptávkou soukromých subjektů, ale společenskými potřebami. Kolektivní produkce, organizovaná tak, aby uspokojovala nezbytné potřeby lidí podle Kropotkina zabraňuje plýtvání lidskou prací, která tak v této společnosti může být vykonávána v mnohem menší míře než v současné kapitalistické (asi 5 hodin denně, 30 v týdnu).“⁵⁷ „Ekonomové, Kropotkin prohlašuje, udělali zásadní chybu už na počátku studia z perspektivy výroby. Namísto toho by měla ekonomie přistupovat z hlediska spotřeby – lidských potřeb.“⁵⁸ Kropotkin vychází nejen z negativních svobod, pro které je nutné, aby neexistovala nadvláda člověka nad člověkem a tím byla zachována autonomie jedince, ale také na pozitivních svobodách. „Jsi člověk a máš právo na život.“⁵⁹

Polemizuje se socialisty a staví se jako komunista proti nim. „Jako většina socialistů i Kropotkin se původně domníval, že se vyrábí hojnost zboží“ (tj. nadvýroba), avšak posléze dospěl k tomu, že „akumulace výrobků nemůže vůbec existovat, protože kapitalisté normálně neumožňují vyrábět víc, než mohou se ziskem prodat... Některým zemím neustále hrozí nedostatek.“⁶⁰ „Kropotkinovi nepostačoval socialismus, který by ponechal odměňování za práci

⁵³HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Plzeň 2008, s. 206.

⁵⁴HUDEČEK, Theodor: *Peter Kropotkin. Život a dílo*. Bratislava 1970, s. 67.

⁵⁵BEKKEN, Jon: *Anarchistická politická ekonomie Petra Kropotkina*. In: *Politická ekonomie zdola v anarchokomunistické tradici*. Brno 2006, s. 37.

⁵⁶KROPOTKIN, Peter: *The Wage system*. In: CAPOUYA, Emile – TOMPKINS, Kietha: *The Essential Kropotkin*. New York 1975, s. 106.

⁵⁷VLČ, Adam: *Environmentální a ekologicko - ekonomické souvislosti v díle Petra Kropotkina*, s. 34.

(http://is.muni.cz/th/220254/fss_b/?lang=en) 12. 11. 2010

⁵⁸BEKKEN, JON: *Peter Kropotkin's Anarchist Communism*.

(<http://www.spunk.org/texts/writers/kropotki/sp000065.txt>) 7. 12. 2010

⁵⁹WOODCOCK, Goerge: *Anarchism. A history of libertarian ideas and movement*. London 1996, s. 171.

⁶⁰BEKKEN, Jon: *Anarchistická politická ekonomie Petra Kropotkina*. In: *Politická ekonomie zdola v anarchokomunistické tradici*. Brno 2006, s. 32

– vždyť v takové společnosti by lidé dál byli motivováni ziskem, dál by pracovali za plat, a ne proto, že pracovat chtějí. Takový systém odmítal jako kolektivistické námezdnictví.⁶¹ Kropotkinův postoj k úloze politické ekonomie, respektive ekonomie nejlépe shrnul takto: „Měla by se snažit studovat potřeby společnosti, jak dosud užívané, tak dostupné za současného stavu vědeckých znalostí, pro jejich uspokojení. Měla by se snažit analyzovat, do jaké míry jsou současné prostředky příhodné a dostačující, jestli jsou hospodárné, nebo příliš nákladné, a pak, protože konečným cílem každé vědy je (jak prohlásil Bacon) pochopitelně předpověď a praktická aplikace požadavků života, měla by se zajímat o uspokojení těchto potřeb s co nejmenším vynaložením práce a s co největším prospěchem pro lidstvo jako celek.“⁶²

Anarckomunismus byl pak dále rozvíjen dalšími teoretiky. Georges Fontenise, autor Manifestu liberatriánského komunismu, kde se snažil „formulovat anarchokomunistický program založený na svržení státu a kapitalismu v třídním boji, ve kterém anarchisté sehrají úloha předvoje, jenž má ovšem být pouze sluhou utlačovaných,“ a nemá mít vůbec žádná privilegia.⁶³

1.1.5 Anarchosyndikalismus

Anarchosyndikalismus představuje v první řadě revoluční taktiku spočívající v odborové organizovanosti. Od toho se i pak odvíjí představa ekonomického fungování anarchosyndikalistické společnosti. Společnost řízená prostřednictvím radikálních odborů založených na principech přímé akce, antiautoritářství znamenající absenci hierarchie, odmítnutí principu reprezentace a v případech, kde není možná přímá participace upřednostňující volené a vždy odvolatelné delegáty. Pravděpodobně nejvýznamnějším propagátorem revolučního syndikalismu byl Georges Sorel. Ten v syndikátech spatřoval možnost ke svržení kapitalismu prostřednictvím generální stávkou, kterou považoval za politický „mýtus“ nutný pro podněcování lidové vzpoury.⁶⁴ „Anarchosyndikalisté usilují, dokonce i v kapitalismu, o vytvoření volného sdružení svobodných výrobců, které by se zapojily do militatního boje a připravili se na převzetí organizace výroby na demokratickém základu.“⁶⁵ Jediný anarchosyndikalismus se dokázal proměnit ve skutečné masové hnutí. Ve Španělské občanské válce během Španělské revoluce se anarchosyndikalistický způsob organizace výroby a společnosti prosadil především v Katalánsku prostřednictvím odborů CNT. Anarchistické odbory dle svého největšího vzoru CNT mají být

⁶¹TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, s. 40.

⁶²KNOWLES, Rob: *Komunitaristický anarchismus jako opomíjený směr v historii ekonomického myšlení*. In: *Politická ekonomie zdola v anarchokomunistické tradici*. Brno 2006, s. 16.

⁶³TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 458.

⁶⁴HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Plzeň 2008, s. 205.

⁶⁵CHOMSKY, Noam: *Notes on Anarchism*. Chomsky.info, 1973, <http://www.chomsky.info/books/state01.htm>, (24. 2. 2011)

„založeny na třech fundamentálních principech: samosprávě pracujících, federalismu a vzájemné pomoci.“⁶⁶

1.1.6 Sociální anarchismus

Sociální anarchismus či socialistický anarchismus je zastřešující termín, pod kterým se ukrývají levicové antikapitalistické či alterkapitalistické anarchistické směry, které proklamují svůj ideologický cíl jako nahrazení kapitalismu jiným společensko-ekonomickým uspořádáním.

1.1.7 Anarchokapitalismus

Anarchokapitalismus vyvstal ve 20. století především z okruhu konzervativců Nové pravice, kteří byli ovlivněni klasickou ekonomikou a ekonomikou Rakouské školy. V určitém smyslu také navazuje a odvolává se na individualistické anarchisty. „Hlavní rozdíl mezi anarchokapitalismem a individualistickým anarchismem je, že anarchokapitalisté obvykle vycházejí z filosofického prostředí, které si cení kapitalismu jako hodnotu samu o sobě, zatímco individualističtí anarchisté mají více rovnostářský pohled na individualismus bez oddanosti ke kapitalismu a mnohem menší víru, že volný trh bude sloužit společenskému dobru sám bez nějakého omezení.“⁶⁷ Jak už sám název napovídá, anarchokapitalisté vidí svobodu v perspektivě naprosto volného, nijak neregulovaného, trhu. Propagátorem tohoto pojetí byl Murray Rothbard, který také poprvé s pojmem anarchokapitalismus přichází a tvrdí, že „kapitalismus je vrcholné vyjádření anarchismu a anarchismus je plné vyjádření kapitalismu.“⁶⁸ Rothbardův anarchokapitalismus staví na axiomu fyzické neagrese proti jakékoli osobě a majetku, které je pojímáno jako opak donucení a na principu na práci založeného původního přivlastnění, z něhož vyplývá, že ten, kdo začne spojovat svou práci s nevyužitou půdou má právo na vlastnictví té půdy.⁶⁹ Axiom neagrese je v podstatě transformovaná slavná liberální fráze laissez-faire – „nechte nás být“. Přivlastnění půdy tedy pochází z Lockovy představy vlastnictví jako smísení své práce s přírodou. Základem Rothbardovy koncepce přirozených práv je princip sebevlastnictví, který podle něj je opakem toho, aby jedna skupina mohla částečně vlastnit jinou skupinu lidí, tedy systém vlády jedné třídy nad druhou.⁷⁰ Rothbard argumentuje pro majetková práva jako

⁶⁶STEIN, Jeff: *Basic Anarcho-Syndicalism*. Zabalaza Books, s. 8, http://www.zabalaza.net/pdfs/basic_anarcho_syndic_js.pdf (18. 2. 2011)

⁶⁷BURTON, Daneil: *Anarcho-capitalism vs. Individualist Anarchism*. Semi-permanent autonomous zone, 8. prosince 2002, <http://www.spaz.org/~dan/individualist-anarchist/ac-vs-ia.html> (24. 2. 2011)

⁶⁸*Exclusive interview with Murray Rothbard*. LewRockewell, 25. února 1972, <http://www.lewrockwell.com/rothbard/rothbard103.html> (2. 3. 2011)

⁶⁹BUSH, John: *Murray Rothbard On the Fundamentals of property*. The foundation fo free society, <http://www.f4fs.org/murray-rothbard-on-the-fundamentals-of-property/> (19. 2. 2011)

⁷⁰ROTHBARD, Murray Newton – HOPPE, Hans-Hermann: *The Ethics of Liberty*. New York 2003, s. 45.

základ přirozeného práva: „V nejhlubším smyslu žádná jiná práva kromě práv vlastnických neexistují... Především je přirozenou skutečností, že každý člověk vlastní sám sebe a je sám sobě pánem. Lidská práva člověka, která jsou ve svobodné společnosti chráněna, jsou vlastně představována vlastnickým právem každého člověka k sobě samému a z tohoto práva se odvíjí jeho právo na materiální statky, jež vyrábí.“⁷¹

Rothbard navazuje na svého učitele Ludwiga von Misesa, představitele Rakouské školy, a jeho praxeologii, vědy o lidském jednání, která vychází „z jediného základního axiomu lidského jednání“ - „člověk se totiž vždy snaží svým jednáním dospět k subjektivně lepší situaci, než ve které se právě nachází.“⁷² Z misesovské tradice převzal také metodologický individualismus.⁷³ Metodologický individualismus zdůrazňuje, „že proniknout do hospodářských jevů a porozumět jim je možné pouze tehdy, jestliže je chápeme jako výsledky jednání individuů. ... Společnost či třídy jsou pouze abstrakce.“⁷⁴

Dalšími představiteli byli David Friedman či Bryan Caplan. Zatímco Rothbard je teoretik přirozeného práva a přirozeným právem zdůvodňuje anarchokapitalismus, tak David Friedman vychází z utilitarismu.⁷⁵ David Friedman, syn ekonomy Milтона Friedmana, se považuje za anarchistu, protože shledává, že vláda nemá žádné legitimní funkce a z pozice utilitarismu se snaží prokázat, že volnotržní anarchokapitalistická společnost by vedla k většímu obecnému prospěchu než současná státní monopolizace některých služeb.⁷⁶ To však z liberálního a libertariánského pohledu přirozených práv není dostatečné pro respekt vůči soukromému vlastnictví, které je podkládáno jako fundament svobodné společnosti, což nejlépe formule liberální námitky proti utilitarismu: „jak může mít utilitarista námitky proti zabírání vlastnictví, pokud se většina rozhodla, že jim nevádí snížený růst ekonomiky, který bude následkem takového opatření?“⁷⁷ Podle D. Friedmana „ideálně demokraticky socialistická společnost alokuje zdroje demokraticky, každý osoba má jeden hlas,“ naproti tomu v kapitalistické společnosti jsou zdroje alokovány podle spotřeby lidí, „spotřeba je totiž mnohem lepší – paradoxně i více rovnostářstější – způsob alokace zdrojů. To je proto, že dolar, jednou osobou utracený, nemůže být znovu utracen a nechává tak méně ke spotřebě něčeho jiného“ zatímco hlasy lidí mohou být používány pořád dokola k neefektivní alokaci zdrojů.⁷⁸

⁷¹BOAZ, David: *Liberalismus v teorii a politice*. Praha 2002, s. 64-65.

⁷²VOLJENÍKOVÁ, Jolana: *Moderní kompendium ekonomických teorií*. Praha 2005, s. 173-174.

⁷³VOLJENÍKOVÁ, Jolana: *Moderní kompendium ekonomických teorií*. Praha 2005, s. 189.

⁷⁴FUCHS, Kamil – LISÝ, Ján: *Vývoj ekonomického myšlení do nástupu marginalistické revoluce*. Brno 2003, s. 145.

⁷⁵*Anarcho-capitalist FAQ*. Ozarkia, duben 2009, <http://www.ozarkia.net/bill/anarchism/faq.html> (2. 3. 2011)

⁷⁶FRIEDMAN, David: *The Machinery of Freedom*. 1989, s. 59-64.
(http://www.davidfriedman.com/The_Machinery_of_Freedom_.pdf)

⁷⁷BOAZ, David: *Liberalismus v teorii a politice*. Praha 2002, s. 82.

⁷⁸FRIEDMAN, David: *The Machinery of Freedom*. http://www.davidfriedman.com/The_Machinery_of_Freedom_.pdf

Velmi často je jako anarchokapitalista chybně uváděn, např. Rogerem Scrutonem,⁷⁹ Robert Nozick kvůli svému slavnému dílu politické filosofie *Anarchy, State and Utopia*. Nozick totiž „zkoumá tendence trhu vůči soudům a bezpečnostním agenturám k monopolizaci ... pro ukázání, že volnotržní anarchie se může přirozeně vyvíjet do minimálního státu.“⁸⁰ Nozick také jasně dokazuje své minarchistické přesvědčení svým prohlášením: „minimální stát, omezený na výkon funkce obrany proti násilí, krádeži a podvodu, vynutitelnost smluv atd., je ospravedlnitelný; jakýkoliv silnější stát by poškozoval osobní právo nebýt nucen k určitým věcem a je tedy neospravedlněn; minimální stát je tudíž nejen inspirující, ale i správný.“⁸¹ Nozicka nelze tedy považovat za anarchokapitalistu v pravém slova smyslu, jelikož jeho kritika anarchokapitalismu je minarchistická, počítá tedy s tím, že tržní síly ustanoví dominantní bezpečnostní agenturu, která bude na základě tržní společenské smlouvy plnit úlohu minimálního státu, který má plnit pouze úlohu nočního hlídače.

Anarchokapitalisté tvrdí a snaží se prokázat, že „tržní dohody umí udělat lepší práci než vláda v produkci všeho, co dělá vláda, od poskytování bezpečnostních služeb k silnicím, k právu a soudům a dokonce i v otázce národní obrany nyní poskytované vládami.“⁸² Anarchokapitalisté „navrhují neomezenou secesi, tedy neomezený vznik svobodných nezávislých území, dokud rozsah jurisdikce státu nakonec neuvadne.“⁸³ Anarchokapitalisté také vycházejí z klasických volnotržních ekonomů jako jsou například Milton Friedman či Friedrich August Hayek, avšak problém který mají s těmito ekonomy není „kvůli jejich obraně volného trhu, ale pouze protože jejich obrana je příliš mírná a kompromisní.“⁸⁴ Ekonomickou optikou je pro anarchokapitalismus stát nežádoucí protože je podle Weberovy definice státu představitel monopolu. „Pro anarchokapitalisty je pojem svobody omezen na ideu svobodu od,⁸⁵ tedy negativní svobodu, která je opakem pozitivní svobody, tedy svobody k.

„V čistě kapitalistické společnosti není žádné místo pro demokracii, protože vlastně není o čem hlasovat.“⁸⁶ To není míněno např. při hlasování akcionářů, ale v tradičním smyslu slova

s. 56.

⁷⁹SCRUTON, Roger: *Robert Nozick, anarcho-capitalist*. Opendemocracy, 15. května 2002, <http://www.opendemocracy.net/node/426> (23. 2. 2011)

⁸⁰SCHNEIDER, Jordan: *Contra Anarcho-capitalism*. Journal of Libertarian Studies, 21, 2007, č. 1, s. 107. (http://mises.org/journals/jls/21_1/21_1_7.pdf)

⁸¹BOAZ, David: *Liberalismus v teorii a politice*. Praha 2002, s. 50-51.

⁸²HOLCOMBE, Randall G.: *Common Property in Anarcho-capitalism*. Journal of Libertarian Studies, 19, 2005, č. 2, s. 3. (http://mises.org/journals/jls/19_2/19_2_1.pdf)

⁸³BOAZ, David: *Liberalismus v teorii a politice*. Praha 2002, s. 354.

⁸⁴CAPLAN, Bryan: *Anarchist Theory FAQ*. <http://econfaculty.gmu.edu/bcaplan/anarfaq.htm> 12. 12. 2010

⁸⁵What do „anarcho“-capitalists mean by freedom? In: *An Anarchist FAQ*. <http://www.infoshop.org/page/AnarchistFAQSectionF2> (30. 1. 2011)

⁸⁶LEHUTA, Michal: *Anarcho-Capitalist Critique of Democracy*. Liberton, s. 10. (<http://www.liberton.sk/archive/lehuta/%5Blehuta%5D-democracy.pdf>) 27. 2. 2011

demokracie jako participativní správa věcí veřejných, jelikož v ryzí (anarcho)kapitalistické společnosti naprosté privatizace všech zdrojů a služeb ztrácí pojem věci veřejné relevanci. Anarchokapitalismus tak pojímá člověka jako člověka ekonomického (*homo oeconomicus*).

Dominantní tradice anarchismu je či byla spojena s působením v rámci dělnického hnutí. Ačkoli anarchokapitalisté nevycházejí z této tradice, nelze říci, že by anarchokapitalismus převzal předponu anarcho- bez odkazu k anarchistické tradici. Anarchistická tradice na kterou se anarchokapitalismus snažil navázat je spjata téměř výlučně s tradicí amerických anarchoindividualistů. „Anarchokapitalisté jsou proti státu protože jsou v první řadě kapitalisté“, „přehlíží rovnostářské důsledky tradičních individualistických anarchistů jako byl Spooner a Tucker“⁸⁷ Díky tomu tvrdí přední historik anarchismu Peter Marshall, že jen málo anarchistů bere jako součást anarchistického tábora anarchokapitalismus, protože anarchokapitalisté „nesdílí starost o ekonomickou rovnost a sociální spravedlnost“ a proto by bylo přesnější je nazývat spíše než anarchisty jako pravicové libertariány.⁸⁸ „Jestliže jsme anarchismu vymezili jako úsilí o odstranění donucování v politické, ekonomické a kulturní sféře, pak je zjevné, že vize pravicových libertariánů směřují k omezení prvního, ovšem za cenu obrovského rozšíření druhého a vesměs též ignorování třetího.“⁸⁹

1.1.7.1 Kritika anarchokapitalismu

Postavení anarchistického kapitalismu v rámci anarchistických směrů vyvolává zcela samozřejmě velké kontroverze. Sociální anarchisté se snaží bránit započítávání anarchokapitalismu do anarchistických směrů a to především z důvodu, že masové anarchistické hnutí bylo vždy inklinující k určité levicové, socialistické, verzi. Jedním z nejklassičtějších argumentů proti anarchokapitalismu jako anarchistického směru je ten, že „jakákoli kapitalistická společnost se může možná obejít bez státu, ale neobejde se bez organizované vlády“⁹⁰ a tudíž vede v autoritářství, které je s politickou filosofií anarchismu neslučitelné. Sociální anarchisté vnímají kapitalistický či volnotržní anarchismus jako *contradictio in adjectivo*.⁹¹ Sociální anarchisté kritizují anarchokapitalismus kvůli jeho naivní „víře, že neomezená tržní ekonomika ve svém konečném důsledku nepovede k monopolizaci nejsilnějšího z ekonomických subjektů, jak se to děje v praxi.“⁹² Podle Noama Chomskyho by

⁸⁷MARSHALL, Peter: *Demanding of Impossible: A History of Anarchism*. 2009, s. 564-565.

⁸⁸MARSHALL, Peter: *Demanding of Impossible: A History of Anarchism*. 2009, s. 565.

⁸⁹TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 469.

⁹⁰MELTZER, Albert: *Anarchism: Arguments for a against*. AK Press San Francisco, s. 50.

⁹¹WIECK, David: *Anarchist Justice*. In: PENOCK, James Roland – CHAPMAN, John W (Edd.): *Anarchism: Nomoc XIX*. New York 1978, s. 223-224.

⁹²PROCHÁZKA, Svatopluk: *Vzájemná podmíněnost státu a kapitalismu*. <https://www.csaf.cz/index.php?clanok991> (1.

anarchokapitalismus „vedl k takovým formám tyranie a útlu, jakých v lidských dějinách mnoho nebylo. Neexistuje ani ta nejmenší možnost, že by se jeho (pro mě přílišné) myšlenky uskutečnily, protože by rychle zničily každou společnost, která by se této kolosální chyby dopustila. Myšlenka volné dohody mezi potentátem a jeho hladovějícím poddaným je špatný vtip, který snad stojí za nějakou tu chvíli na akademickém semináři zkoumající důsledky těchto (podle mě absurdních) myšlenek, ale za nic víc.“⁹³ Krajní kritika také tvrdí, že „anarchokapitalisté jsou ve skutečnosti pouhými kapitalisty, kteří vyslovují námitky proti státnímu zasahování do vlastních zisků prostřednictvím regulací a zdanění.“⁹⁴

1.1.7.2 Kritika sociálního anarchismu

Kritika levicového, sociálního anarchismu je založena na odmítnutí teorie vykořisťování, které je vnímáno jako často založené na kritizované pracovní teorii hodnoty, kritika také zahrnuje teorie vykořisťování založená na poukazování na nerovné vyjednávací pozice mezi společenskými třídami poukazováním na to, že i taková dohoda je ujednána dobrovolně a lze jí tudíž považovat za svobodnou.⁹⁵ Podle Rothbarda „k dobrovolné směně dochází proto, že obě strany očekávají ze směny zisk.“⁹⁶

1.1.8 Primitivismus

Primitivismus představuje vysoce minoritní a marginální proud anarchismu. Primitivismus staví na nesmiřitelné kritice civilizace a všech jejích výtvarků, včetně domestikace či zemědělství. Primitivismus je spojen s americkým myslitelem Johnem Zerzanem. Jako hlavního nepřítele považuje industrialismus. Primitivisté se chtějí vrátit zpět k lovecko-sběračské společnosti jakožto nejharmoničtějšímu uspořádání společnosti. Pro Zerzana „zlo vstoupilo do společnosti již s neolitem či ještě přesněji s koncepty, které neolit vůbec umožnily, neboť do šťastné prvobytně pospolné společnosti lovců a sběračů vnesly autoritu, ovládnutí a odcizení. Těmito koncepty byly jazyk, čísla, měření času, symbolické myšlení a umění.“⁹⁷

2. 2011)

⁹³CHOMSKY, Noam: *Noam Chomsky o anarchismu*. A-kontra, 1999, č. 3, s. 11.

⁹⁴DAIBHIDH: *Anarcho-Hutsters: There is Nothing Anarchistic about Capitalism*. The Anarchist Library, 1. leden 2010, http://theanarchistlibrary.org/HTML/Daibhidh_Anarcho-Hucksters_There_is_Nothing_Anarchistic_about_Capitalism.html (24. 3. 2011)

⁹⁵*Anarcho-capitalist FAQ*. Ozarkia, duben 2009, <http://www.ozarkia.net/bill/anarchism/faq.html> (2. 3. 2011)

⁹⁶ROTHBARD, Murray: *Peníze v rukou státu*. Praha 2001, s. 27.

⁹⁷TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, s. 83.

2 Komparace pravicové a levicového anarchismu

Pro konceptualizaci pojmů levice a pravice vycházím z typologie Norberta Bobbia. Ten jako základní rozlišovací kritérium stanovuje vztah k rovnosti. Zatímco obecně levice zdůrazňuje a staví na rovnostářství, tak „pravice je nerovnostářská ne pro svůj nízký záměr, ale protože nerovnost mezi lidmi pro ni nejen že není odstranitelná nebo ji lze odstranit jen za cenu omezení svobody, ale je i užitečná, protože podporuje neutuchající boj za zlepšení společnosti.,“⁹⁸ Anarchokapitalisté na rozdíl od levicových anarchistů obecně přikládají rovnosti malou hodnotu a nerovnosti v bohatství vnímají jako přirozený důsledek lidské svobody.⁹⁹ Anarchokapitalisté nejen, že nerovnost vnímají jakou přirozenou a že ji lze odstranit jen za cenu omezení svobody, ale jako jediný anarchistický směr také bezesbytku naplňuje přesvědčení, že individuální nerovnosti jsou pro společnost prospěšné, což se odráží především ve Fridmanově utilitaristickém pojetí. „Většina anarchistů pohlíží na vlastnická práva jako pouhý další příklad nespravedlivé nadvlády“ a stát vnímá jako instituci, která vlastnická práva udržuje.¹⁰⁰ Za levicový anarchismus se dá tedy považovat sociální anarchismus, zahrnující anarchokolektivismus, anarchosyndikalismus, anarchokomunismus. Proudhonův mutualismus či americké anarchoindividualisty, kteří se hlásili k socialismu, ačkoli jejich myšlenky do určité míry měli vliv na anarchokapitalismus, který také jako oni počítali s volným trhem. Mutualismus a individualismus, ačkoli jejich hlavní představitelé sami se považovali za socialisty, jsou obvykle řazeny mimo sociální anarchismus. Anarchoindividualisté a mutualisté nestaví své ekonomické doktríny na společném vlastnictví a spoléhají se na smluvní závazky.¹⁰¹ Do levicového anarchismu by měl být zařazen i mutualismus a anarchoindividualismus. Ačkoli favorizování soukromého vlastnictví lze považovat za pravicový přístup, jelikož takové vlastnictví vede k nemalým společenským nerovnostem, nelze ale opomenout to, že soukromého vlastnictví jak v představě Prudhona, tak amerických anarchoindividualistů mělo být univerzalizované, tedy rovně všem dostupné soukromé vlastnictví. Pro tuto kategorizaci také svědčí, že v jejich očích je zisk (popř. bezpracný úrok) spatřován jako nežádoucí. Za ryzí ztělesnění pravicového anarchismu je považován anarchokapitalismus. Ve skutečnosti anarchokapitalismus představuje jediného zástupce anarchistických ekonomických doktrín. Pravicový anarchismus, avšak nikoli výhradně, se mj. odkazuje na intelektuální dědictví Maxe Stirnera.¹⁰² Max Stirner, až po své smrti považovaný za předchůdce anarchismu, však

⁹⁸BOBBIO, Norberto: *Pravice a levice. Důvod a smysl rozdělení politické scény*. Brno 2003, s. 26.

⁹⁹CAPLAN, Bryan: *Anarchist Theory FAQ*. <http://econfaculty.gmu.edu/bcaplan/anarfaq.htm> 12. 12. 2010

¹⁰⁰MICKLETHWAIT, Brian: *Anarchy versus Anarcho-capitalism*. (<http://www.libertarian.co.uk/lapubs/polin/polin004.pdf>)

¹⁰¹HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Plzeň 2008, s. 211.

¹⁰²LEIGHTON, Marian: *Voltairine de Cleyre: An Introduction*. The Anarchist library, 27. dubna 2009,

nepředstavoval žádnou ucelenější ekonomickou doktrínu, jedince považoval za egoisty sledující své vlastní cíle. „Pokud jde o širší jednotku nežli je individuum (egoista), pak pouze v dobrovolném spolku egoistů a pouze potud, pokud takový spolek odpovídá potřebám jednotlivce.“¹⁰³

Charakteristickým znakem levicovosti, avšak nikoli výhradním, lze také považovat určitý stupeň antikapitalismu. Je anarchismus antikapitalistický? Pro zodpovězení této otázky je potřeba si ujasnit, co pod pojmem kapitalismus míněno, ab bylo možné charakterizovat proti čemu se antikapitalismus vůbec vymezuje. Jako nejvhodnější je jeví charakteristika Anthony Giddense, podle které kapitalismus charakterizuje jako systém založený na soukromém vlastnictví, kde ekonomická aktivita je řízena cenovými signály na trhu a předpokládá jako jedinou motivaci pro ekonomickou činnost jako činnost založenou na snaze o maximalizaci zisku.¹⁰⁴ Tomuto pojetí kapitalismu odpovídá jen anarchokapitalismus, který naplňuje všechny tyto charakteristiky. Socialistický proud v anarchismu se tomuto pojetí vymiká důrazem na splečené vlastnictví a pojmání zisku jako nespravedlivého a vykořisťujícího. Naproti tomu individualistický anarchismus počítá s určitou formou soukromého vlastnictví, předpokládá určitý model tržní směny, avšak nevychází z představy motivace ziskem a zisky odmítá jako neprávem přivlastňovanou nadhodnotu dle teorie pracovní hodnoty a propaguje společnost založenou na rovnostářském pojmání hodnoty práce podle času. Mutualismus také počítá se soukromým vlastnictvím a určitou tržní směnou a považuje zisk za krádež. Tyto individualistické názory sice v mnohém zapadají do definice kapitalismu, avšak nelze je pojímat jako prokapitalistické směry. Je v nich totiž zřetelná snaha o neumírněné přesuspořádání „kapitalismu“ a proto lze i anarchoindividualismus považovat za antikapitalistický.

3 Esence anarchismu?

Existuje esence anarchismu, podstata anarchistického myšlení, které je charakteristické pro všechny anarchistické směry? A pokud ano, jaká? Žádoucí uspořádání společnosti dle anarchismu je anarchie. Z etymologického hlediska znamená anarchie bezvládní,¹⁰⁵ společenství bez vedoucích či šéfů.¹⁰⁶ Je jisté, že předpokladem pro naplnění anarchie je bezstátní společnost. Všechny anarchistické směry radikálně polemizují s užitečností státu.

Na rozvoj anarchistických směrů a jejich vzájemnému se vymezování a pnutí mezi nimi

http://theanarchistlibrary.org/HTML/Marian_Leighton_Voltairine_de_Cleyre_An_Introduction.html (1. 4. 2011)

¹⁰³TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, s. 327.

¹⁰⁴GIDDENS, Anthony – HUTTON, Will: *On the edge: living with global capitalism*. London 2000, s. 12.

¹⁰⁵HOLUB, Josef – LYER, Stanislav: *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1967, s. 78.

¹⁰⁶SKEAT, Walter W.: *Etymological dictionary of the english language*. Oxford 1910, s. 20.

reaguje tzv. anarchismus bez přívlastků, který se snaží upustit od rozlišování jednotlivých anarchistických směrů zdůrazňováním společných znaků. Tento koncept zformoval Španěl Fernando Tarrida del Marmol, „pro americkou anarchistku Voltairine de Cleyre znamenal anarchismus bez přívlastků především vzájemnou toleranci mezi komunisty a individualisty.“¹⁰⁷ Voltairine de Cleyre tvrdí, že partikularity ekonomických náhledů (komunistického, socialistického, individualistického a mutualistického anarchismu) „záleží více na dějinách a kultuře než na abstraktních rozumových odvození“ a např. individualismus je „vhodnější ve společnosti bez historie třídních konfliktů.“¹⁰⁸ Errico Malatesta, původně anarchokomunista a posléze stoupenec anarchismu bez přívlastků spatřoval esenci anarchismu jako myšlenky založené na „úplném osvobození celého lidstva z trojího zotročení: ekonomického, politického a morálního.“¹⁰⁹ Anarchismus bez přívlastků kritizuje přílišné detailní plánování budoucí žádoucí společnosti a více favorizuje spontánní společenského uspořádání, které vznikne na základě lidové emancipace od jha donucovacích autorit. Je sporné nakolik je tento koncept relevantní dnes, protože byl zformulován dříve více než o padesát let, než vznikl anarchokapitalismus. Někteří levicoví anarchisté se k němu hlásí, ale odmítají toleranci anarchokapitalismu. Někteří anarchokapitalisté se k němu také hlásí poukazováním na to, že kapitalistické i komunistické komunity mohou v rámci anarchismu bez přívlastků existovat současně.

Za fundament anarchismu lze považovat „odmítnutí a negaci jakéhokoli útlaku, jakékoli nadvlády člověka nad člověkem, jakékoli mocenské nerovnosti mezi lidskými bytostmi.“¹¹⁰ Noam Chomsky se domnívá, že „jakýkoli konzistentní anarchista musí oponovat soukromému vlastnictví výrobních prostředků a námezdnímu otroctví, které je součástí tohoto systému, jako neslučitelné se zásadou, že práce musí být volně vykonaná a pod kontrolou výrobce.“¹¹¹ Pomineme-li anarchokapitalismus, tak anarchismus je vhodné popsat jako kombinaci socialistické kritiky kapitalismu společně s liberální kritikou socialismu a liberálním odmítnutím státu se „socialistickým trváním na lidské solidaritě a komunitarismu,“ jinými slovy „nejextrémnější forma libertariánského socialismu.“¹¹²

Zajímavý pohledem do debaty, zda-li je legitimní řadit anarchokapitalismus do anarchistických směrů přispěl právě zakladatel anarchokapitalismu Murray Rothbard. Ten v nepublikované eseji *Are Libertarians Anarchist?* z poloviny 50. let 20. st. tvrdí, že libertariáni

¹⁰⁷TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, s. 50.

¹⁰⁸BAASE, Sara: *Voltairine de Cleyre: Anarchist without Adjectives*. Anarchist Archives, 18. ledna 2000, http://www.dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bright/cleyre/ts205.html (19. 3. 2011)

¹⁰⁹TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, s. 50.

¹¹⁰TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, s. 11.

¹¹¹CHOMSKY, Noam: *Introduction*. In: GUÉRIN, Daniel: *Anarchism*. New York 1970, s. xii.

¹¹²PRYCHITKO, David L.: *Expanding the anarchist range: A critical reappraisal of Rothbard's contribution to the contemporary theory of anarchism*. Review of Political Economy, 1997, <http://www.proquest.co.uk/> (23. 3. 2011)

(míněno pravicoví) nejsou anarchisté. V této eseji tvrdí, že libertariáni tvořící ve zlatém období liberalismu, zhruba z období 19. století „se nikdy nepovažovali za anarchisty, pravděpodobně hlavní důvod byl, že všechny anarchistické skupiny, dokonce ty pravicové, jsou posedlí socialistickými ekonomickými doktrínami společně.“¹¹³ Pod pojmem pravicoví anarchisté myslí Rothbard americké anarchoindividualisty symbolizované především Benjaminem Tuckerem. O Tuckerovi tvrdí, že sice učinil jedno z nejlepších vyjádření individualismu a antietatismu a propagoval soukromé vlastnictví a volnou soutěž, avšak věřil, že „úrok a profit jsou vykořisťovatelské kvůli údajně umělých restrikcí v zásobě peněz“ a po ustanovení svobodného bankovníctví si „může každý tisknout peníze jak potřebuje a úrok a zisky spadnou na nulu,“ což Rothbard nazývá hyperinflacionistickou doktrínou.¹¹⁴ Levicový anarchismus vnímá jako neproveditelný z důvodu „neřešitelnému rozporu mezi odporem proti státu a odporem proti vlastnictví“, který může vyústit jen v komunismus či chaos.¹¹⁵ Tvrdí, „že všichni dnešní anarchisté jsou iracionální kolektivisté, a ačkoli i on je proti centrální autoritě, která donucuje, tak ti, kteří ho a ostatní libertariány nazývají anarchisty „nestojí na pevném etymologickém základě“ a jejich tvrzení je naprosto historicky nedoložené.¹¹⁶ Co o několik dalších let vedlo Rothbarda k tomu, aby nebral na zřetel své dřívější argumenty a založil anarchokapitalismus lze dovozovat. Tvrdí totiž, že „všichni dnešní anarchisté patří výhradně do levicového tábora“ a že „hlavní obtíž při jakékoli analýze anarchismu je ten, že tento pojem zahrnuje extrémně konfliktní doktríny.“¹¹⁷ Protože považoval anarchismus za zahrnující velmi konfliktní směry, pak anarchokapitalismus jde přesně tímto směrem k větší konfliktnosti mezi anarchistickými směry. Svou kritiku amerických anarchoindividualistů mohl zmírnit a zařadit se tak jako jejich následovatel. Nepravděpodobnějším možným vysvětlením motivu proč Rothbard přes dřívější odmítnutí, že by libertariáni byli anarchisté, se k anarchismu jakous takous přihlásil je ten, že pravicový libertarianismus příliš nevyhovoval jeho krajnímu antietatismu, který hlásal, že volný trh dokáže zajistit všechny služby, které si monopolizuje stát. Pravicoví libertariáni byli schopni dovést svou kritiku státu jen do bodu, že minimální stát by měl mít podobu nočního hlídače, který pouze zajišťuje vnitřní a vnější bezpečnost, ochraňuje vlastnická práva a dohlíží nad dodržováním dobrovolně uzavřených smluv a tak ochraňuje svobodu jednotlivců aniž by je zásadněji omezovala. Libertariáni požadují omezenou vládu, která „dokáže garantovat jednotnou spravedlnost založenou na objektivních principech“ zatímco v anarchokapitalismu se „právo

¹¹³ROTHBARD, Murray: *Are Libertarians Anarchists?* LewRockewell, <http://www.lewrockwell.com/rothbard/rothbard167.html> (21. 3. 2011)

¹¹⁴Tamtéž.

¹¹⁵Tamtéž.

¹¹⁶Tamtéž.

¹¹⁷Tamtéž.

mění od místa k místu, od osoby k osobě v souladu s iracionálními touhami a vírami různých zákazníků, kterým musí různé bezpečnostní a arbitrážní agentury sloužit.¹¹⁸ Zatímco libertariáni uznávají potřebnost jednotného práva, anarchokapitalisté staví na polycentrickém právu, který odpovídá potřebám zákazníků.

Dominantní tradice anarchismu je či byla spojena s působením v rámci dělnického hnutí. Ačkoli anarchokapitalisté nevychází z této tradice, nelze říci, že by anarchokapitalismus převzal předponu anarcho- bez odkazu k anarchistické tradici. Anarchistická tradice na kterou se anarchokapitalismus snažil navázat je spjata téměř výlučně s tradicí amerických anarchoindividualistů. „Anarchokapitalisté jsou proti státu protože jsou v první řadě kapitalisté“, „přehlíží rovnostářské důsledky tradičních individualistických anarchistů jako byl Spooner a Tucker“¹¹⁹ Díky tomu tvrdí přední historik anarchismu Peter Marshall, že jen málo anarchistů bere jako součást anarchistického tábora anarchokapitalismus, protože anarchokapitalisté „nesdílí starost o ekonomickou rovnost a sociální spravedlnost“ a proto by bylo přesnější je nazývat spíše než anarchisty jako pravicové libertariány.¹²⁰ „Jestliže jsme anarchismu vymezili jako úsilí o odstranění donucování v politické, ekonomické a kulturní sféře, pak je zjevné, že vize pravicových libertariánů směřují k omezení prvního, ovšem za cenu obrovského rozšíření druhého a vesměs též ignorování třetího.“¹²¹

Ačkoli je možné chápat anarchokapitalismus jako extrémní formu pravicového libertarianismu, je mezi nimi zřetelný rozdíl, který brání v pojímání anarchokapitalismu jako formu pravicového libertarianismu, jelikož pravicový libertarianismus počítá s určitou minimální formou státu, který alespoň vychází pořád z monopolizace legitimního násilí a donucení. Na druhou stranu zařazení anarchokapitalismu do anarchismu naráží na větší obtíže. Anarchismus staví na odporu proti autoritám, proti nadvládě člověka nad člověkem. Anarchokapitalisté na rozdíl od Nozickova přístupu zřetelně nedefinují legitimní nabytí soukromého vlastnictví. Jako nelegitimní vlastnictví je pojímáno v anarchokapitalismu jako vlastnictví státní. Veškeré dosavadní soukromé vlastnictví je pojímáno jako legitimní. Tradiční anarchismus chápe svou esenciální charakteristiku jako odpor proti moci, která nutně ustanovuje hierarchii. Kapitalistický systém volného trhu tak jak je předvídan v bezstátní společnosti podle anarchokapitalistů počítá s hierarchickou dyádou zaměstnanec a zaměstnavatel. Neadekvátnost

¹¹⁸FRIEDMAN, David: *The Machinery of Freedom*.

http://www.daviddfriedman.com/The_Machinery_of_Freedom_.pdf s. 71.

¹¹⁹MARSHALL, Peter: *Demanding of Impossible: A History of Anarchism*. 2009, s. 564-565.

¹²⁰MARSHALL, Peter: *Demanding of Impossible: A History of Anarchism*. 2009, s. 565.

¹²¹TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, s. 469.

anarchokapitalismu jako směru zapadajícího do tradice anarchismu se nejvíce jeví na tradičním anarchistickém odporu proti moci. Anarchokapitalisté buď pojmají bohatství a soukromé vlastnictví jako nesouvisející s mocí či ani nepožívají emancipaci jako boj proti moci jako takové, ale jako boj proti státu, jenž individuální bohatství omezuje a dále přerozdělovává prostřednictvím zdanění. Ať tak či tak tradiční linie anarchismu pojmá bohatství a moc jako spojitě nádoby, které rostou přímou úměrou a kde boj proti státu je pojmán jako součást třídního boje a naopak.

Anarchokapitalismus jak již bylo ukázáno nepatří do pravicového libertarianismu, ačkoli s ním má nejvíce společného. Pravicový libertarianismus nepočítá s bezstátním uspořádáním, ačkoli jeho náhled na funkci státu vzhledem k tomu jaké funkce dnes státy plní je radikální. Naopak zařazení anarchokapitalismu do anarchismu devaluje vypovídací schopnost anarchismu, jelikož anarchokapitalismus nezapadá ani do dějin anarchismu a ani neoperuje s anarchistickým diskurzem. Anarchokapitalismus je tak ideologií sui generis. Nicméně anarchokapitalismus kvůli odlišnosti od pravicového libertarianismu nezbyvá nic jiného než jej řadit k anarchismu. Je mnoho opodstatněných důvodů pro neadekvátnost zařazení anarchokapitalismu do anarchismu, např. etymologický – anarchie neznamená jen bezvládu, ale i absenci šéfů, tedy absenci hierarchie se kterou však anarchokapitalismus počítá v ekonomické oblasti založené na vztahu zaměstnavatel-zaměstnanec. Avšak existuje kruciólní důvod pro jeho zařazení do anarchismu. Tím důvodem je navrhovaná vize bezstátní společnosti. Charakteristický znak odporu vůči jakémukoli státu opravňuje k zařazení k anarchismu, jelikož neexistuje žádná jiná ideologie, jenž by stát odmítala jako celek a tudíž ani žádný jiný širší ideologický proud ke kterému by se anarchokapitalismus mohl přiřadit. Hlavní důvod pro tuto kategorizaci je tedy zbytkový, anarchokapitalismus nemá prostor se přiřadit k bližšímu ideologickému proudu se kterým by sdílel přesvědčení o nežádoucí entitě zvané stát. Anarchokapitalismus totiž vnesl do historie ideologií převratnou novinku, pojmání státu en bloc jako nespravedlivého, škodlivého a nežádoucího z pravicových pozic. Do nástupu anarchokapitalismu byl stát jako celek a vůbec jako idea v jakékoli formě napadán jen radiální levicí a to většinou z antikapitalistických pozic.

Závěr

Obě dvě hypotézy jsem potvrdil. Historická a pojmová analýza prokázala, že anarchokapitalismus je anarchistický směr, který se vymiká historii a diskurzu anarchismu. Avšak anarchokapitalismus, někdy pojímaný jako pouhý ultraliberalismus, je kombinací radikalizované představy liberalismu a specificky anarchistické pozice v požadavku bezstátní společnosti a kvůli tomuto podstatným odlišovacím znaku je anarchokapitalismus adekvátní řadit k anarchismu. Anarchistická ekonomika či představy o ní nemá tedy žádný společný jmenovatel, ať už jde o preferenci společného či soukromého vlastnictví, náhled na spravedlnost a pojmání rovnosti. Obecně však anarchismus současného hlavního proudu a zároveň i tradiční anarchismus můžeme označit za levicový s individualistickými, socialistickými a komunistickými variantami.

Prameny a literatura

Prameny

An Anarchist FAQ. <http://www.infoshop.org/page/AnAnarchistFAQ> 2. 2. 2011

Anarcho-capitalist FAQ. Ozarkia, duben 2009, <http://www.ozarkia.net/bill/anarchism/faq.html> (2. 3. 2011)

CAPLAN, Bryan: *Anarchist Theory FAQ.* <http://econfaculty.gmu.edu/bcaplan/anarfaq.htm> 12. 12. 2010

CARSON, Kevin. Mutualist, <http://www.mutualist.org/id47.html> (18. 12. 2010)

Exclusive interview with Murray Rothbard. LewRockewell, 25. února 1972, <http://www.lewrockwell.com/rothbard/rothbard103.html> (2. 3. 2011)

FRIEDMAN, David: *The Machinery of Freedom.* 1989, 133 s. (http://www.davidfriedman.com/The_Machinery_of_Freedom_.pdf)

CHOMSKY, Noam: *Noam Chomsky o anarchismu.* A-kontra, 1999, č. 3, s. 11.

CHOMSKY, Noam: *Notes on Anarchism.* Chomsky.info, 1973, <http://www.chomsky.info/books/state01.htm>, (24. 2. 2011)

KRECHLER, Vladimír: *Studijní texty k předmětu „Soudobé politické teorie.“ Sv. 2, Utopický socialismus, anarchismus v 19. stol.* Praha 1967, 159 s.

KROPOTKIN, Petr: *Moderní věda a anarchie.* Praha 1922, 141 s.

PROCHÁZKA, Svatopluk: *Vzájemná podmíněnost státu a kapitalismu.* <https://www.csaf.cz/index.php?clanok991> (1. 2. 2011)

ROTHBARD, Murray: *Are Libertarians Anarchists?* LewRockewell, <http://www.lewrockwell.com/rothbard/rothbard167.html> (21. 3. 2011)

ROTHBARD, Murray: *Peníze v rukou státu*. Praha 2001, 144 s.

ROTHBARD, Murray Newton – HOPPE, Hans-Hermann: *The Ethics of Liberty*. New York 2003, 273 s.

SCRUTON, Roger: *Robert Nozick, anarcho-capitalist*. Opendemocracy, 15. května 2002, <http://www.opendemocracy.net/node/426> (23. 2. 2011)

Literatura

BAASE, Sara: *Voltarine de Cleyre: Anarchist without Adjectives*. Anarchist Archives, 18. ledna 2000, http://www.dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bright/cleyre/ts205.html (19. 3. 2011)

BOBBIO, Norberto: *Pravice a levice. Důvod a smysl rozdělení politické scény*. Brno 2003, 153 s.

BOAZ, David: *Liberalismus v teorii a politice*. Praha 2002, 461 s.

BURTON, Daneil: *Anarcho-capitalism vs. Individualist Anarchism*. Semi-permanent autonomous zone, 8. prosince 2002, <http://www.spaz.org/~dan/individualist-anarchist/ac-vs-ia.html> (24. 2. 2011)

BUSH, John: *Murray Rothbard On the Fundamentals of property*. The foundation fo free society, <http://www.f4fs.org/murray-rothbard-on-the-fundamentals-of-property/> (19. 2. 2011)

CUSTLER, Robert M.: *Mikhail Bakunin . From out of the Dustbin. Bakunin's Basic Writings 1869-1871*. Ardis, Ann Arbor 1985, 248 s.

DAIBHIDH: *Anarcho-Hutsters: There is Nothing Anarchistic about Capitalism*. The Anarchist Library, 1. leden 2010, http://theanarchistlibrary.org/HTML/Daibhidh__Anarcho-Hucksters__There_is_Nothing_Anarchistic_about_Capitalism.html (24. 3. 2011)

ENGELS, Bedřich: *Vývoj socialismu od utopie k vědě*. Praha 1972, 220 s.

ENGSTORM, Elliot: *Capitalism vs. Free Markets*. Yaliberty, 12. května 2010, <http://www.yaliberty.org/posts/capitalism-vs-free-markets> (22. 3. 2011)

FUCHS, Kamil: *Dějiny ekonomického myšlení*. Brno 2007, 111 s.

FUCHS, Kamil – LISÝ, Ján: *Vývoj ekonomického myšlení do nástupu marginalistické revoluce*. Brno 2003, 176 s.

GAMBONE, Larry: *Move over Karl, Anarchism Is Back! (Review of Kevin A. Carson's Studies in Mutualist Political Economy)*. Raforum, 23. října 2008, <http://raforum.info/spip.php?article2463&lang=en> (29. 12. 2010)

GIDDENS, Anthony – HUTTON, Will: *On the edge: living with global capitalism*. London 2000, 241 s.

GUÉRIN, Daniel: *Anarchism*. New York 1970, 166 s.

GUÉRIN, Daniel: *No gods, no masters*. Oakland 2005, 500 s.

HOLUB, Josef – LYER, Stanislav: *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1967, 527 s.

HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Plzeň 2008, 362 s.

HEYWOOD, Andrew: *Politická teorie*. Praha 2005, 335 s.

HOLCOMBE, Randall G.: *Common Property in Anarcho-capitalism*. Journal of Libertarian Studies, 19, 2005, č. 2, s. 3-29. (http://mises.org/journals/jls/19_2/19_2_1.pdf)

HUDEČEK, Theodor: *Peter Kropotkin. Život a dílo*. Bratislava 1970, 72 s.

KAŠÍK, Vladimír: *M.A. Bakunin*. Praha 1969, 343 s.

KELLER, Jan: *Dějiny klasické sociologie*. Praha 2004, 529 s.

KRAMNICK, Isaac: *Intorduction*. In: GODWIN, William: *Enquiry concerning political justice*. Londýn 1976, 825 s.

LEIGHTON, Marian: *Voltairine de Cleyre: An Introduction*. The Anarchist library, 27. dubna 2009, http://theanarchistlibrary.org/HTML/Marian_Leighton_Voltairine_de_Cleyre_An_Introduction.html (1. 4. 2011)

- LEHUTA, Michal: *Anarcho-Capitalist Critique of Democracy*. Liberton, s. 1-12. (<http://www.liberton.sk/archive/lehuta/%5Blehuta%5D-democracy.pdf>) 27. 2. 2011
- MACEK, Josef: *Socialismus: VII. Od utopie k reformě*. <http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/soc/soc11.htm> (1. 2. 2011)
- MARSHALL, Peter: *Demanding of Impossible: A History of Anarchism*. 2009, 818 s.
- MARX, Karel: *Bida filozofie. Odpověď na „filozofii bídy“ pana Proudhona*. Praha 1979, 146 s.
- MCLAUGHLIN, Paul: *Anarchism and authority: A Philosophical Introduction to Classical Anarchism*. Aldershot 2007, 210 s.
- MELTZER, Albert: *Anarchism: Arguments for a against*. AK Press San Francisco, 96 s.
- MICKLETHWAIT, Brian: *Anarchy versus Anarcho-capitalism*. (<http://www.libertarian.co.uk/lapubs/polin/polin004.pdf>)
- PENOCK, James Roland – CHAPMAN, John W (Edd.): *Anarchism: Nomoc XIX*. New York 1978, 375 s.
- Politická ekonomie zdola v anarchokomunistické tradici*. Brno 2006, s. 37.
- PRYCHITKO, David L.: *Expanding the anarchist range: A critical reappraisal of Rothbard's contribution to the contemporary theory of anarchism*. Review of Political Economy, 1997, <http://www.proquest.co.uk/> (23. 3. 2011)
- ROCKER, Rudolf: *Anarchismus a anarcho-syndikalismus*. 2005, 22 s. (<http://apdistribuce.unas.cz/rocker.zip>)
- SALTMAN, Richard B.: *The Social a Political thoughts of Michael Bakunin*. Westport 1983, 299 s.
- SHATZ, Marshall S (ed.): *Statism an Anarchy*. Cambridge 1990, 243 s.
- SKEAT, Walter W.: *Etymological dictionary of the english language*. Oxford 1910, 780 s.
- SCHUMPETER, Joseph Alois: *History of Economic Analysis*. New York 1954, 1260 s.

SCHNEIDER, Jordan: *Contra Anarcho-capitalism*. Journal of Libertarian Studies, 21, 2007, č. 1, s. 101-110. (http://mises.org/journals/jls/21_1/21_1_7.pdf)

STEIN, Jeff: *Basic Anarcho-Syndicalism*. Zabalaza Books, 10. s, http://www.zabalaza.net/pdfs/basic_anarcho_syndic_js.pdf (18. 2. 2011)

TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Anarchismus : svoboda proti moci*. Praha 2006, 669 s.

TOMEK, Václav – SLAČÁLEK, Ondřej: *Průvodce anarchismem : myšlenky – proudy – osobnosti*. Praha 2006, 551 s.

VOLJENÍKOVÁ, Jolana: *Moderní kompendium ekonomických teorií*. Praha 2005, 378 s.

WARD, Dana: *William Godwin: An Intellectual History* (http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/godwin/godwincom.html) 2. 2. 2011

WIECK, David: *Anarchist Justice*. In: PENOCK, James Roland – CHAPMAN, John W (Edd.): *Anarchism: Nomoc XIX*. New York 1978, s. 223-224. - celkově 375 stran.

WOODCOCK, George: *Anarchism. A History of Libertarian Ideas and Movements*. London 1996, 446 s.

Abstrakt

Bakalářská práce zkoumá ekonomické aspekty jednotlivých anarchistických směrů a komparuje je. Zabývá se otázkou nakolik lze považovat anarchismus za levicovou ideologii a nakolik se v anarchismu projevuje antikapitalismus. Pojmově analyzuje stěžejní terminologii anarchismu. Věnuje se otázce nakolik zapadá anarchokapitalismus do anarchistické tradice a ostatních anarchistických směrů.